mi családjainak sorában. Hogy mi okozta ennek az álnévnek a használatát, azt nehéz lenne megmondani. De végeredményben nem is lényeges, hogy miféle név árnyékában járta meg a történelem a Mezőség agyagos útjait: a nyom maga megett hagyott, már nem fűződik archoz, szándékhoz, névhez. Mindössze a cselekedetek és az elmulasztott cselekedetek szövevényes hálójához fűződik hozzá, melynek jövendővé vénül a múlt, és jelenné egyszerűsödik a jövendő."

Végezetül hadd idézzük Wass Albertnak azt a versét, amely számunkra a legtöbbet mond és amely egyúttal az erdélyi lélek mély gyötrődéseit is idézi:

IDEGEN TAVASZBAN

Ugye pajtás, ma Te is érzed
ez itt nem a mi tavaszunk.
Idegen éghajlat alatt
pusztuló gyümölcsfák vagyunk.

Virágtalanok itt az erdők
Nem jó itt nekünk, Kenyeres.
Szelek s madarak rendre jőnek,
de egy se bennünket keres.

Mit ér, hogy gyümölcsfák vagyunk,
ha lefagy rólunk a virág,
idegen éghajlat alatt
penész gyötör és moha rág?

Gyökerünket keleten őrzi
valami babonás varázs
s ebben az idegen tavaszban
lassan megöl a hervadás.

Bécs, 1998 májusában

Dr. Száva Tibor-Sándor

Örmény párhuzamok

Elhangzott a Fővárosi Örmény Klub 1998 május 21-i rendezvényén, Hacsaturján halálának 20. évfordulóján

Húsz éve hunyt el 1978. május 1-én (!) Aram Hacsaturján, a leghíresebb örmény zeneszerző. Nagy népszerűségnek örvendett életében, de ma immár ritkán hallhatjuk műveit. Egy lexikonszerű megemlékezés helyett megosztom hallgatóimmal azon döbbene-

tes párhuzamot, mely Hacsaturján és a legnagyobb magyar-örmény zeneszerző - Viski János élete és műveinek összehasonlításából származott.
Hacsaturján 1903-ban, Viski 1906-ban, alig három évvel később született. A kis Aram a tifliszi kereskedelmi iskolában a fúvószenekarban tenorkürtön játszott, János pedig a kolozsvári református kollégium zenekarában hegedült. Az előbbi számára döntő fontosságú lett egy 1919-ben látott operaelőadás, utóbbi pedig a húszas években hosszú ideig hegedűse volt a helybeli Állami Operának. Így mindkettejük életében a színpadi zenével való találkozás a zeneszerzői hívatás felé fordulás kérdésében meghatározó volt.
Mindketten városon születtek, nevelkedtek, de Hacsaturján az örmény népzenével már szülőházában találkozott, miközben Viski életében a magyar népzene megismerése inkább a budapesti Zeneakadémiai éveire tehető, Kodály Zoltán keze alatt. E különbség azonban a döntő kérdésben, az életmű és a népzene viszonyában eltűnik, hisz mindketten egyformán vallták és ebben a gondolatban alkottak: "nem idézet, nem másolat, hanem a népzene szellemében írott műveket kell írni."
Felső fokú tanulmányaikat mindketten a természettudományok terén kezdték: Aram Moszkvában először biológiát kezdett tanulni 1922-től, Viski a kolozsvári Mezőgazdasági Főiskolát végezte el a húszas évek második felében.
Az elsőnek Szepndjarow, a másodiknak Telmányi Emil segített a kezdet nehézségeinek leküzdésében - mindkét támogató örmény származású nagynevű muzsikus volt. Zeneszerzési tanulmányaikat vezető tanároktól, hírneves komponisták tapasztalataiból merítve folytatták: Nyikolaj Mjaszkovszkíj, illetve Kodály Zoltán voltak mentorai.
Az eredmény ? Egyikük sem akart "teljesen új, minden áron új", úgynevezett "úttörő, modern" zenét alkotni, sokkal inkább az emberibb művészet felé fordultak. Érthető, hogy nem tértek ki a kísérletek elől sem: példa erre Hacsaturjánnál - Walzer in Nonnen"-ja, Viski esetében pedig legutolsó műve, a "Sírfelirat Webern emlékére" zongorára írott kompozíciója.
Az örmény zeneszerző 1932/33-ban írta táncszvitjét, a magyar-örmény ugyanezen években "Szimfonikus szvitjét". Mindkettő színes zenekari palettát használva, öt tételben íródott !!
A Prokofjevnek küldött Trió (klarinét, hegedű, zongora 1932) párja Budapesten született 1930-ban mint egy két hegedűre, brácsára írott Trió.
Hacsaturján első nagy sikerét Szenkár Jenő vezényletével érte el I. szimfóniájának ősbemutatóján. Ez egyben diplomamunkája is volt.
Mindketten írtak egy-egy hangversenyt a következő három hangszerre: a sorrend különbözik csak, az is az illető hangszernek tanulmányaik alatti fontosságuk szerint történt. Aram zongorára (1937), hegedűre (1940) , csellóra (1946), János hegedűre (1947), zongorára (1953), csellóra (1955) szerzett versenyműveik után az örmény szerző még egyszer visszatér a koncentráló műfajhoz és külön-külön mindhárom hangszerre komponál egy-egy Koncert-rapszódiát.

Az örmény legnagyobb sikereit a film-, a színházi- és a balett terén érte el. Viski János terveiben is több hasonló mű szerepelt, de ezek a második világháború miatt nem teljesülhettek.
Mindketten otthagyták szülőföldjüket, Hacsaturján Moszkvában, Viski Budapesten élt. De műveikben nem a nosztalgiázó búslakodás, hanem a férfiasan vállalt hazaszeretet, természetszeretet hangja csendül föl. Döbbenetes párhuzam: Hacsaturján 1961-ben szerzi "A haza balladáját", Viski ekkor már elhunyt, de utolsó, nagysikerű bemutatót megért műve, az 1958-ban készült "Az irisórai szarvas" című ballada, Áprily Lajos versére. A két ballada egyformán bariton szólóra és zenekarra íródott !!
Mi a haza ? Szülőföld, történelem, természet, hegyek, kristály-források, végtelen láthatára, a világmindenség megérzésének páratlan élménye, melyben, ha élni akarunk, gyökereinket kell keresnünk és megtalálnunk.
A fent bizonyított, felfedezett párhuzamon túl, kérlelhetetlenül ide kívánkozik még egy gondolat: Bartók Cantata Profanaja. Ha az Irisórai szarvas a "Falusi elégia" című Áprily-kötetben (1921) jelent meg, a Cantata még a világháború előtt, 1914-ben fellelt alapszövegre támaszkodik. A természet és benne a szarvas, mint a szabadság megtestesítője, Bartóknál is hasonló előadó-apparátusra talált: tenor és bariton-szóló, vegyes kar, zenekar.
Hacsaturján kivételes helye a zenetörténelemben épp az általános emberi, nagy kérdések fölvetésében és azok hiteles megválaszolásában keresendő. Ebben méltó párja a magyar-örmény Viski János, mindkettejük életművének folytonos ébrentartása kedves feladatunk mindenkoron.

Fancsali János
zenetörténész

<><><><><>

A Torinói lepel örmény vonatkozásai

Elhangzott a Fővárosi Örmény Klub 1998 április 23-i rendezvényén.

Kedves Hallgatóim!
Mondhatnám úgy is, hogy kedves erdélyi testvéreim, magam is onnan származó lévén. Hogy az örményeknek komoly kapcsolata van a Torinói lepellel, valahogy véletlenül került szóba egy hangversennyel kapcsolatos beszélgetés alkalmával. Akkor kértek fel, hogy erről bővebben beszéljek az egész közösség előtt. Így kerültem ide.
A folyamközi Kis Örményország királya, Abgár leprában megbetegedett. Hallott arról, hogy Judeában van egy próféta, aki mindenféle betegséget meggyógyít, valami Jézus nevű. Levelet írt neki, amiben arra kérte, hogy jöjjön el hozzá és gyógyítsa meg. Jézus azt válaszolta neki, hogy ő most nem mehet oda, de majd elküldi egyik tanítványát. Abgár még egyszer írt Jézusnak és arra kérte, hogy ha nem is jön el személyesen, legalább küldjön egy képet magáról. Nem tudott arról, hogy a zsidóknak tilos volt az ember-ábrázolás. Közben Jézust keresztre feszítették. A zsidók szokása az volt, hogy a halottat egy két és fél méter hosszú lepedőbe csavarva temették el. A halottat ráfektették a lepedő egyik felére, úgy hogy a fej a lepedő közepére került. A lepel másik felét ráhajtották és a széleit a holttest alá gyűrték. A lábánál egy vászoncsíkkal rögzítették a